

Організація з безпеки та
співробітництва в Європі
Спеціальна моніторингова місія в Україні

ТЕМАТИЧНИЙ ЗВІТ

Гендерні аспекти моніторингу СММ: досягнення за один рік роботи

Червень 2015 року

1. Резюме	3
2. Комплексний гендерний підхід у здійсненні моніторингу СММ	4
2.1. Вихідна інформація	4
2.2. Зусилля СММ щодо здійснення Плану дій ОБСЄ з підтримки гендерної рівності, Плану дій ОБСЄ з протидії торгівлі людьми та Програми дій з питань жінок, миру та безпеки	5
2.2.1. Комплексний гендерний підхід у внутрішніх тренінгових програмах	5
2.2.2. Проблеми використання комплексного гендерного підходу у моніторинговій діяльності СММ та у процесі підготовки звітності	6
2.2.3. Сприяння роботі установ ОБСЄ з гендерних питань та протидії торгівлі людьми в Україні	7
2.3. Проблеми, пов'язані з гендерною тематикою, що висвітлювались у звітності та моніторингу СММ у 2014 році	7
2.3.1. Участь жінок у громадських демонстраціях	7
2.3.2. Представництво жінок у громадянському суспільстві	8
2.3.3. Участь жінок у політичному житті. Парламентські вибори у жовтні 2014 року	9
2.3.4. Навчальна програма зі шкільного предмету «Захист Вітчизни»	10
2.3.5. Внутрішньо переміщені особи	11
2.3.6. Сексуальне насильство та насильство за гендерною ознакою	12
2.3.7. Торгівля людьми	12
2.3.8. Жінки в загонах самооборони та добровольчих батальйонах	13
2.3.9. Мобілізація	15
3. Участь жінок у налагодженні діалогу та заходах з медіації	18
4. Рекомендації	18

1. Резюме

Спеціальна моніторингова місія (СММ) ОБСЄ в Україні продовжує слідкувати за розвитком подій в Україні з метою сприяння миру та зниженню напруги, як це передбачено мандатом місії.¹ У цьому звіті перелічені зусилля щодо забезпечення всебічного урахування гендерної проблематики у роботі СММ ОБСЄ в Україні та зазначені відповідні гендерні аспекти моніторингу, звітності та сприяння діалогу в діяльності СММ від початку роботи місії до травня 2015 року. У звіті представлений короткий аналіз гендерних питань, актуальних для озброєних військовослужбовців (чоловіків та жінок), та висвітлюються кроки, які здійснює місія у залученні гендерного аспекту до своїх зусиль зі сприяння діалогу в Україні. Цей звіт відображає, як СММ шляхом моніторингу та звітності висвітлює проблеми захисту жінок та чоловіків та прагне інтеграції, представленості і конструктивної участі жінок у процесах встановлення діалогу і в роботі місії загалом.

З метою покращення своєї моніторингової діяльності, звітності та зміцнення зусиль у встановленні діалогу СММ продовжує залучати комплексний гендерний підхід у внутрішніх тренінгах, розширювати тематику звітності та спроможності місії у висвітленні гендерних питань. Подальшому висвітленню гендерної проблематики сприяли візити старшого радника Секретаріату ОБСЄ з гендерних питань та Спеціального представника і координатора ОБСЄ з протидії торгівлі людьми. Як наслідок, СММ успішно провела моніторинг змін у гендерній динаміці щодо: ролі чоловіків та жінок у триваючих демонстраціях та цивільних протестах; участі жінок у політичному житті та їхньої представленості в громадянському суспільстві; викликів, з якими стикаються внутрішньо переміщені особи, переважна більшість з яких – жінки; впливу соціально-економічних умов, що погіршуються, на родини, включаючи розрив сімейних зв'язків у світлі внутрішнього переміщення, та потенційних ризиків збільшення кількості випадків сексуального насильства та насильства за гендерною ознакою та торгівлі людьми.

Особливу увагу СММ приділила гендерному чиннику в контексті четвертої хвилі мобілізації та процесу демобілізації, що розпочався. Результати дослідження СММ (хоча і не вичерпні) свідчать, що жінок примусово не зараховували на службу до збройних сил, як це і передбачено нормами чинного законодавства. Натомість, жінок приймали до лав Збройних сил України в якості волонтерів. Згідно отриманим СММ повідомленням демобілізованим військовим, переважна більшість з яких – чоловіки,

¹ Рішення Постійної Ради ОБСЄ №1117 «Про розміщення Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні» від 21 березня 2014 року. Місія уповноважена, зокрема, збирати інформацію та доповідати про ситуацію з безпекою у районі своєї діяльності; встановлювати факти та доповідати про конкретні інциденти, включаючи ті, що стосуються ймовірних порушень фундаментальних принципів та зобов'язань, прийнятих у рамках ОБСЄ; здійснювати моніторинг та сприяти дотриманню прав людини, фундаментальних прав і свобод, включаючи права етнічних меншин; сприяти діалогу на місцях з метою зниження напруги та сприяння нормалізації ситуації; координувати свою роботу та підтримувати зусилля виконавчих структур ОБСЄ, (...) а також співпрацювати з ООН, Радою Європи та іншими суб'єктами міжнародної спільноти.

що повернулися до своїх громад, необхідна психосоціальна допомога. З цією метою СММ продовжує підкреслювати важливість надання таких послуг, оскільки жінки та діти є найбільш уразливими до того, щоб стати жертвами насильства за гендерною ознакою. Це також стосується домашнього насильства, яке може бути заподіяне військовослужбовцем, що повернувся додому і не може або не хоче отримувати необхідну реабілітаційну допомогу для людей, які зазнали травм під час участі у військових операціях.

2. Комплексний гендерний підхід у здійсненні моніторингу СММ

2.1. Вихідна інформація

Минув майже рік з початку кризи в Україні (квітень 2014 року-травень 2015 року), що забрала життя принаймні 6362 осіб (включаючи 625 жінок і дітей). Щонайменше 15775 осіб отримали поранення.² Станом на 27 квітня 2015 року Міністерство соціальної політики України зареєструвало 1 255 700 вимушених переселенців (ВПО) на всій території України, переважна більшість з яких – це жінки та діти³. Аналізуючи вищенаведені дані, можна дійти висновку, що триваючий конфлікт по-різному вплинув на чоловіків та жінок, роз'єднав родини, змінив динаміку гендерних ролей і гендерних відносин.

СММ зміцнила свої зусилля у забезпеченні комплексного гендерного підходу у здійсненні моніторингу та звітності в тандемі з реалізацією мандату місії щодо зниження напруги і сприяння миру, стабільності та безпеки в Україні. З 15 лютого 2015 року СММ розпочала процес моніторингу та верифікації відведення важкого озброєння, як це передбачено Комплексом заходів з виконання Мінських угод. Таким чином, СММ балансує між викликами, пов'язаними зі збільшенням вимог щодо моніторингу режиму припинення вогню, і здійсненням моніторингу впливу наслідків бойових дій на цивільне населення, соціальні інфраструктури вимушеного переміщення, триваючі порушення прав людини, а також гуманітарну ситуацію, що погіршується, загальний економічний спад та відповідні гендерні компоненти.

² Детальна інформація щодо гендерної приналежності постраждалих у Луганській області невідома, цю інформацію не було надано відповідними медичними закладами. *Див.* Офіс Верховного комісара ООН з прав людини, Звіт щодо ситуації з правами людини в Україні від 16 лютого 2015 року: <http://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/10thOHCHRreportUkraine.pdf>

³ Дані Міністерства соціальної політики не надають інформацію про стать ВПО з обмеженими можливостями, ВПО-дітей та осіб похилого віку. *Див.* Офіс з координації гуманітарних питань, Звіт №39 від 8 травня 2015 року: https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/ochaukrainesituationreport_39_8may2015.pdf

2.2. Зусилля СММ щодо здійснення Плану дій ОБСЄ з підтримки гендерної рівності, Плану дій ОБСЄ з протидії торгівлі людьми та Програми дій з питань жінок, миру та безпеки

Відповідно до положень Плану дій ОБСЄ з підтримки гендерної рівності,⁴ Плану дій ОБСЄ з протидії торгівлі людьми,⁵ Рішення Ради Міністрів ОБСЄ щодо участі жінок у запобіганні конфліктам, врегулюванні конфліктів та пост-конфліктній реабілітації⁶ та резолюції Ради безпеки ООН №1325 щодо питань жінок, миру та безпеки СММ прагне застосовувати комплексний гендерний підхід у своїй роботі.⁷ Це вимагає від СММ не тільки забезпечення професійної культури та умов праці, що є гендерно-чутливими, але й розвитку спроможності спостерігачів місії вивчати та звітувати про гендерні виміри конфлікту.

2.2.1. Комплексний гендерний підхід у внутрішніх тренінгових програмах

СММ забезпечує включення гендерної проблематики в різноманітні програми тренінгів, що проводяться для співробітників місії. Так, всі нові спостерігачі СММ в Україні проходять тренінг щодо використання комплексного гендерного підходу, а також тренінг з протидії торгівлі людьми. Посібник СММ «Гендерно-чутливий моніторинг, звітність та розбивка даних за статтю» використовується в програмі вступного тренінгу, а також у тренінгах для спеціалістів зі звітності, що працюють у командах спостерігачів на місцях. Це дозволяє забезпечити використання гендерно-чутливої мови у доповідях СММ та гендерно-чутливих практик звітності. У рамках вступного тренінгу спостерігачі мають можливість детально ознайомитися з положеннями Кодексу поведінки СММ, що забороняють співробітникам організації будь-які форми взаємодії з особами, які підозрюються у торгівлі людьми, або з ймовірними жертвами. Усіх спостерігачів також інформують про умови професійного середовища та надають «Інструкцію співробітника 21/2006» щодо професійного середовища (переслідування, сексуальне переслідування та дискримінація).

⁴ Рішення Ради Міністрів ОБСЄ №14 «План дій ОБСЄ з підтримки гендерної рівності» від 7 грудня 2004 року.

⁵ Рішення Ради Міністрів ОБСЄ №2 «Щодо протидії торгівлі людьми» від 2 грудня 2003 року.

⁶ Рішення Ради Міністрів ОБСЄ №14 щодо участі жінок у запобіганні конфліктам, врегулюванні конфліктів та пост-конфліктній реабілітації від 6 грудня 2005 року; Рішення Ради Міністрів ОБСЄ щодо запобігання та протидії насильству щодо жінок (ДЕК/15/05); Рішення Ради Міністрів ОБСЄ щодо участі жінок у політичному та публічному житті (ДЕК/07/09); Рішення Ради Міністрів ОБСЄ щодо забезпечення рівних можливостей для жінок в економічній сфері (ДЕК/10/11); Рішення Ради Міністрів ОБСЄ щодо запобігання та протидії насильству щодо жінок (ДЕК/07/14); Рішення Ради Міністрів ОБСЄ щодо конфліктного циклу, пов'язаного зі спроможностями ОБСЄ у процесі раннього попередження, ранньої ідентифікації, сприяння діалогу, підтримки посередницьких послуг та пост-конфліктної реабілітації (ДЕК/3/11).

⁷ У рамках цього напрямку роботи СММ відвідала та презентувала доповідь стосовно гендерної проблематики на конференції «ОБСЄ-ООН-Жінки» щодо імплементації резолюції Ради безпеки ООН №1325 у м. Вільнюс, Литва, 20 квітня 2015 року.

У квітні 2015 року СММ у співпраці з Офісом Спеціального представника ОБСЄ з питань протидії торгівлі людьми в Україні та Офісом Координатора проектів ОБСЄ в Україні провела тренінг на тему «Моніторинг торгівлі людьми в Україні» для 25 спостерігачів. Тренінг був покликаний збільшити обізнаність спостерігачів щодо виявлення можливих випадків торгівлі людьми та уразливих груп ризику у процесі здійснення їхньої буденної роботи з моніторингу та патрулювання.

У травні 2015 року СММ також провела тренінгові сесії з питань гендерної обізнаності та інструктаж з питань жінок, миру та стабільності для спеціалістів з моніторингу та звітності, що працюють у Дніпропетровській, Харківській, Донецькій та Луганській областях.

2.2.2. Проблеми використання комплексного гендерного підходу у моніторинговій діяльності СММ та у процесі підготовки звітності

З дня заснування місії у березні 2014 року моніторингові команди збирали інформацію про гендерні аспекти конфлікту. Втім, отриману інформацію важко перевірити через інші джерела, особливо коли вона пов'язана з прихованими та стигматизованими випадками порушень прав людини, такими як сексуальне насильство, насильство за гендерною ознакою та торгівля людьми. Співрозмовники зазвичай надають непослідовну інформацію, що унеможливує отримання даних, розбитих за статтю.⁸ Гендерний дисбаланс співробітників місії певним чином впливає на вищезгадані перешкоди. Станом на 3 червня 2015 року з 456 спостерігачів лише 88 (19%) склали жінки. Це пов'язано з призначенням недостатньої кількості жінок на посади до СММ ОБСЄ державами-учасницями; таким чином, вирішення питання представленості жінок знаходиться за межами компетенції СММ. Вищезгадані обмеження певним чином зменшують використання комплексного гендерного підходу в процесі підготовки звітності.

З 15 лютого 2015 року СММ отримала завдання здійснювати моніторинг та верифікацію відведення важкого озброєння, як це передбачено Комплексом заходів з виконання Мінських угод. Як наслідок, СММ почала приділяти більше уваги моніторингу режиму припинення вогню, що створило додаткові перешкоди у використанні комплексного гендерного підходу під час здійснення моніторингу та у процесі звітності, особливо з питань гендерної проблематики⁹.

⁸ Наприклад, Міністерство соціальної політики та його регіональні і місцеві підрозділи не надають даних, розбитих за статтю, щодо ВПО з обмеженими можливостями, дітей та осіб похилого віку. Детальна інформація щодо гендерної приналежності постраждалих у Луганській області невідома, цю інформацію не було надано відповідними медичними закладами.

⁹ Пріоритетність питань безпеки у процесі здійснення моніторингових завдань СММ та звітності додала додаткових операційних вимог щодо збору та аналізу інформації, пов'язаної з гендерною проблематикою та даними, розбитими за статтю, включаючи невелику кількість спостерігачів-жінок, окремих патрулів та перекладачів, необхідних для проведення зустрічей із жіночими групами, та інші

2.2.3. Сприяння роботі установ ОБСЄ з гендерних питань та протидії торгівлі людьми в Україні

СММ продовжує співпрацювати з Офісом Координатора проектів ОБСЄ в Україні з питання заохочення та сприяння візитам представників установ ОБСЄ з гендерних питань та протидії торгівлі людьми з метою збільшення обізнаності громадськості щодо Резолюції Ради безпеки ООН №1325 та надання підтримки українським державним установам в її реалізації. Мета цих візитів – зробити протидію сексуальному насильству і насильству за гендерною ознакою, а також торгівлі людьми більш ефективною. Станом на травень 2015 року СММ прийняла три візити Старшого радника секретаріату ОБСЄ з гендерних питань,¹⁰ а також три візити Спеціального представника та координатора з питань протидії торгівлі людьми.¹¹ Результатом вищезазначених візитів стало збільшення спроможностей місії щодо здійснення моніторингу гендерних питань та відповідного звітування, обізнаності щодо цього кола питань, підтримки залучення гендерного чинника до зусиль зі сприяння діалогу, спроможностей України підготувати проект та здійснити реалізацію більш інтегрованого Національного плану дій з питань жінок, миру та безпеки (Резолюція Ради безпеки ООН №1325).

2.3. Проблеми, пов'язані з гендерною тематикою, що висвітлювались у звітності та моніторингу СММ у 2014 році

2.3.1. Участь жінок у громадських демонстраціях

В той час, як жінки та чоловіки брали однакову участь у демонстраціях на Майдані в перші місяці,¹² моніторинг СММ висвітлював різні невдоволення, висловлювані різними гендерними групами в демонстраціях після початку озброєного протистояння. Дружини та матері солдатів із західних областей брали участь у демонстраціях проти умов, в яких перебувають солдати у зоні бойових дій. Вони також зібрали кошти для покращення цих умов та вимагали, щоб відбувалася ротация солдатів чи щоб вони

причини. Крім того, нестача кваліфікованих співробітників на місцях для включення комплексного гендерного підходу у щоденну діяльність СММ та у підготовку звітів ускладнила цей процес.

¹⁰ Посол Мирослава Бехам, Старший радник секретаріату ОБСЄ з гендерних питань, відвідувала Україну 8-12 вересня 2014 року; 2-5 лютого 2015 року; та 23-25 березня 2015 року. 23-24 квітня 2015 року Посол Бехам провела тренінг щодо розробки Національного плану дій в Україні (Резолюція Ради безпеки ООН №1325) у співробітництві з Офісом Координатора проектів ОБСЄ в Україні.

¹¹ Спеціальний представник та координатор з питань протидії торгівлі людьми відвідував Україну 14-16 грудня 2014 року, 6-8 квітня 2015 року та 18-22 травня 2015 року з метою проведення зустрічей з представниками органів влади, неурядовими організаціями у Києві, Дніпропетровську та Харкові, а також з метою розробки спроможностей СММ розпізнавати випадки торгівлі людьми.

¹² Листопад 2013 року-лютий 2014 року. Див. Міжнародна жіноча ліга за мир та свободу, [“Голоси з України: Громадянське суспільство як фактор миру”, вересень 2014](#)

загалом повернулися зі сходу.¹³ Нещодавно жінки, які втратили своїх родичів, що служили у зоні бойових дій, після втрати годувальника їхньої родини почали знаходити шляхи заробітку на життя. Як жінки, так і чоловіки брали участь у демонстраціях на захист антикорупційних реформ. Чоловіки, в основному, приймали участь у протестах, які очолювали сили правого крила (наприклад, «Правий сектор»). Були випадки, коли ці групи перешкоджали проведенню мирних зборів чоловіків і жінок, які сприймалися як «непатріотичні».

2.3.2. Представництво жінок у громадянському суспільстві

Після подій на Майдані Україна відчувала підвищення громадянської активності з помітним збільшенням участі жінок. Підтримуючи зв'язок з громадянським суспільством у період з жовтня до листопада 2014 року, СММ провела зустрічі з приблизно 260 громадськими організаціями по всій території України. Метою зустрічей було зібрати інформацію щодо діяльності організацій та їхніх поглядів стосовно можливостей зміцнення довіри, вирішення конфлікту, а також сприяння діалогу та примирення. Результати цих зустрічей відображені у тематичному звіті СММ «Громадянське суспільство та криза в Україні», що надає попереднє уявлення про розвиток громадянського суспільства у зв'язку з кризою в Україні та висвітлює декілька проблем, пов'язаних з гендерною тематикою.¹⁴

Зокрема, звіт розглядає вплив кризи на роботу громадських організацій, включаючи жіночі неурядові організації (НУО), що проінформували СММ про обмеження їхніх прав людини та роботи, пов'язаної з питаннями гендерної рівності, для надання допомоги ВПО та іншим групам, ураженим конфліктом. Звіт зазначає, що гендерний баланс серед громадських організацій був відносно непоганим. Дуже часто жінки очолювали організації, які працювали у сфері надання допомоги ВПО, психологічної допомоги та підтримки українським військовослужбовцям на сході, а також благодійності. У той же час, організації, які зосереджують увагу на наданні правової допомоги чи допомоги бізнесу, мають більшу кількість чоловіків, як серед членів організацій, так і серед керівництва. Звіт також констатує, що жіночі організації, з якими було проведено зустрічі, в основному були зацікавлені у проведенні діалогу між людьми із західної та східної України та у відновленні колишніх відносин з групами жінок в Російській Федерації, включаючи матерів солдатів. Жіноча організація у Дніпропетровську, зокрема, бажала відновити свої колишні зв'язки з російськими жіночими групами та матерями солдатів Росії. СММ також спостерігала, що у 2014 році деяким жіночим НУО довелося переїхати з територій, що не контролюються урядом України, на підконтрольні території.

¹³ Наприклад, в Миколаєві моніторингові команди звітували, що протести, які проводили матері та дружини солдатів, певною мірою охарактеризувало проведення передвиборчої кампанії парламентських виборів 2014 року.

¹⁴ Див. Тематичний звіт СММ ОБСЄ [«Громадянське суспільство та криза в Україні»](#) від 11 лютого 2015 року.

2.3.3. Участь жінок у політичному житті. Парламентські вибори у жовтні 2014 року

Після парламентських виборів у жовтні 2014 року кількість жінок-членів парламенту певною мірою зросла: з 9,7% депутатів Верховної Ради попереднього скликання до 11,8%. Загалом 50 жінок було обрано до парламенту, включаючи 48 за партійними списками та 2 у одномандатних округах.¹⁵ У той же час, жовтневі парламентські вибори сприяли зміцненню авторитету лідерів-жінок, які були задіяні у протестах на Майдані, серед політиків та громадянського суспільства.¹⁶

У листопаді 2014 року спостерігачам СММ було доручено, на регіональному рівні, здійснити аналіз впливу парламентських виборів 2014 року. Більшість співрозмовників загальнонаціонального опитування не очікували впливу на жінок чи гендерні питання, відзначаючи, що політичні партії не приділяють належної уваги ключовим питанням гендерної рівності у своїх програмах. Крім того, політичні партії доклали недостатньо зусиль для того, щоб залучити жінок до своїх програм та організаційних структур.¹⁷ Представники громадянського суспільства повідомили спостерігачам, що в Івано-Франківську жодну жінку-кандидата не було обрано на виборах через впевненість виборців у тому, що чоловіки мають кращі можливості для вирішення конфлікту.¹⁸

Іншим аспектом, який важливо зазначити, було те, що антитерористична операція (АТО) та внутрішнє переміщення опосередковано вплинули на права

¹⁵ Місія зі спостереження за виборами ОБСЄ/БДПЛ, [Позачергові вибори народних депутатів України, 26 жовтня 2014 року: Остаточний звіт](#), стор.16. Крім того, «Незважаючи на те, що майже чверть кандидатів за партійними списками жіночої статі, що на 6% більше порівняно з виборами 2012 року, частка жінок серед всіх кандидатів-мажоритарників становила лише приблизно 13%. Зміни до закону про політичні партії, прийняті у 2013 році, запровадили 30-відсоткову квоту для жінок у партійних списках, але закон не передбачає місця кандидатів у списках, а також не передбачає жодних механізмів забезпечення реалізації цієї вимоги».

¹⁶ Двома прикладами є Ірина Геращенко, яка була переобрана депутатом і призначена Уповноваженим Президента України з мирного врегулювання конфлікту в Донецькій і Луганській областях, та Ганна Гопко, Голова «Реанімаційного пакету реформ», базової платформи, що сприяє впровадженню реформ, була обрана новим депутатом.

¹⁷ Ці висновки підтверджують висновки Місії зі спостереження за виборами ОБСЄ/БДПЛ: «Питання рівної участі чоловіків і жінок у виборах та політичному житті країни у ширшому сенсі отримало дуже незначну увагу під час кампанії та загалом не було особливо помітним у програмах партій та кандидатів». Місія зі спостереження за виборами ОБСЄ/БДПЛ, [Позачергові вибори народних депутатів України, 26 жовтня 2014 року: Остаточний звіт](#), стор.16. Крім того, «продовження застосування змішаної виборчої системи у поєднанні з високою вартістю балотування до Верховної Ради України називались деякими співрозмовниками МСВ ОБСЄ/БДПЛ у якості основної причини низької кількості жінок-кандидатів, особливо в одномандатних округах». Місія зі спостереження за виборами ОБСЄ/БДПЛ, [Позачергові вибори народних депутатів України, 26 жовтня 2014 року: Остаточний звіт](#), стор.4.

¹⁸ «На умови проведення кампанії істотно впливало продовження протистояння у Донецькій та Луганській областях, а також невпевненість щодо подальшого статусу цих регіонів. Теми національної єдності, територіальної цілісності та оборони, децентралізації та надання «особливого статусу» територіям на сході країни визначали риторику кампанії». Місія зі спостереження за виборами ОБСЄ/БДПЛ, [Позачергові вибори народних депутатів України, 26 жовтня 2014 року: Остаточний звіт](#), стор.16.

виборців. Нестача інформації щодо організації виборів, нестача документації, небезпека, обмеження на місцях проживання та відсутність доступу до виборчих дільниць були факторами, які опосередковано вплинули на право виборців-внутрішньо переміщених осіб, більшість з яких складають жінки.¹⁹

2.3.4. Навчальна програма зі шкільного предмету «Захист Вітчизни»

У серпні 2014 року Міністерство освіти опублікувало листа, в якому рекомендувало, щоб у 10-му та 11-му класах (для учнів 16 та 17-ти років) було проведено Уроки мужності. Тематику цих уроків мають бути «мужність українських військових та добровольців, їхня вірність українському народові, готовність віддати життя за мир і спокій в Україні, а також героїзм простих українців, які з перших днів антитерористичної операції допомагають забезпечувати армію захисним спорядженням, ліками, продуктами харчування та, незважаючи на ризик, вивозять із захоплених міст і сіл мирних громадян».²⁰

Як повідомили моніторингові команди СММ, незважаючи на те, що уроки включають в себе різні теми для юнаків²¹ (військова тактика) та дівчат²² (перша медична допомога), пов'язані з традиційними ролями чоловіків та жінок, до 10% всіх учнів виявили бажання відвідувати уроки, запропоновані для протилежної статі. Юнаки, звільнені від вивчення основ військової справи за станом здоров'я або релігійними переконаннями, мають змогу вивчати предмет за програмою для дівчат. Крім того, спостереження СММ показали, що деякі школи тісно співпрацювали з військовими батальйонами, в тому числі шляхом організації матеріальних та фінансових пожертвувань.

¹⁹ Головним питанням було те, чи можуть внутрішньо переміщені особи (ВПО) голосувати на виборах. Спрощена процедура для сприяння участі ВПО та інших виборців Донецької та Луганської областей була запроваджена тільки за 19 днів до дня виборів. Ці спрощені процедури щодо виборців, які проживають на територіях, що не контролюються урядом, потребували, щоб виборці здійснили дві поїздки за межі області для реєстрації та голосування, і тягли за собою витрати, подорож та ризики безпеки. «Станом на кінцеву дату 20 жовтня приблизно 190 200 виборців (з 430 059 ВПО згідно з даними Державної служби з надзвичайних ситуацій) подали заяви про тимчасову зміну місця реєстрації та голосування». Місія зі спостереження за виборами ОБСЄ/БДПЛ, [Позачергові вибори народних депутатів України, 26 жовтня 2014 року: Остаточний звіт](#)

²⁰ Цей лист супроводжувався прийняттям Указу Президента від 3 листопада 2014 року щодо введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12 вересня 2014 року «Про комплекс заходів щодо зміцнення обороноздатності держави та пропозиції до проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» по статтях, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони України».

²¹ Збройні сили України у захисті Вітчизни; Міжнародне гуманітарне право; Тактична підготовка; Вогнева підготовка; Військові статuti Збройних сил України; Стройова підготовка; Військова топографія; Прикладна фізична підготовка; Основи медико-санітарної підготовки; Основи цивільного захисту.

²² Основи цивільного захисту, Міжнародне гуманітарне право щодо захисту мирних жителів; Основи медико-санітарної підготовки; Надання першої допомоги у надзвичайних ситуаціях; Надання першої допомоги хворим, догляд за хворими.

2.3.5. Внутрішньо переміщені особи

У серпні 2014 року СММ видала тематичний звіт «Внутрішнє переміщення в Україні», який висвітлює важливі проблеми, пов'язані з гендерною тематикою.²³ Звіт зазначив, зокрема, що більше половини співрозмовників були дорослі жінки; більшість ВПО – це жінки, які наражаються на велику кількість випробувань соціально-економічного характеру, пов'язаних з житлом, гуманітарною допомогою та навчанням в школі їхніх дітей; а також про наявність повідомлень, що дорослих чоловіків залучали до примусових робіт з викопування траншей чи побудови барикад.

Незважаючи на нестачу послідовних деталізованих даних (з розбивкою за статтю), зібраних органами державної влади, СММ з'ясувала, що жінки, діти та люди похилого віку формували більшість ВПО. Чоловіки були схильні залишатися для того, щоб брати участь у бойових діях чи охороняти землю та власність. Багато чоловіків призовного віку ухилялися від реєстрації в якості ВПО через побоювання мобілізації. Так само вони утримувалися від подання заяв на отримання спеціального державного дозволу в'їзду-виїзду, необхідного для перетину лінії зіткнення (як це передбачено Тимчасовим порядком²⁴ здійснення контролю за переміщенням осіб в охоплених конфліктом районах), через переконання, що такі дозволи видаються разом з повістками. У західній Україні матері та жінки солдатів виражали невдоволення щодо чоловіків-ВПО, які проживають на території західних областей. Вони переконані, що чоловіки-ВПО повинні брати участь у бойових діях на сході України замість їхніх чоловіків та синів.

СММ також провела обговорення у фокус-групах з жінками-ВПО та місцевими жителями регіонів, розташованих за межами зони конфлікту. 26 січня 2015 року спільно з НУО «Віра, Надія, Любов» СММ провела в Одесі обговорення у фокус-групах за участю 10 жінок-ВПО з Луганської та Донецької областей. Деякі з жінок до свого переїзду займалися наданням сексуальних послуг. Всі жінки вдавалися до надання сексуальних послуг як до засобу виживання. Вони також повідомили, що робота була ризикованою, і тому вони не відчували себе у безпеці. Зокрема, жінки зазначили, що іноді вони відчували загрозу того, що їхнє походження буде викрито і тому вони намагалися уникати будь-яких згадок про ситуацію на Донбасі.

Що стосується переміщення мирних жителів, то СММ спостерігала за реалізацією та впливом режиму Тимчасового порядку здійснення контролю за переміщенням осіб в охоплених конфліктом районах у період з січня до квітня

²³ Див. Тематичний звіт ОБСЄ [«Внутрішнє переміщення в Україні»](#) від 12 серпня 2014 року.

²⁴ 11 січня 2015 року Служба безпеки України (СБУ) повідомила про введення Тимчасового порядку здійснення контролю за переміщенням осіб, транспортних засобів і вантажів вздовж лінії зіткнення у межах Донецької та Луганської областей, який набув чинності 21 січня 2015 року та який регулює пересування в районі проведення АТО. Згідно з Тимчасовим порядком всі пересування до зони та із зони АТО повинні проводитися через сім визначених і контрольованих урядом контрольно-пропускних пунктів, розташованих уздовж семи основних коридорів. Див. Тематичний звіт ОБСЄ [«Захист мирного населення та свобода пересування в Донецькій і Луганській областях»](#) від 6 травня 2015 року.

2015 року.²⁵ СММ отримала декілька повідомлень щодо різного ставлення до чоловіків та жінок на блокпостах. Наприклад, як повідомляється, до жінок та людей похилого віку ставлення на блокпостах було кращим, ніж до чоловіків, до яких скоріше ставилися з підозрою. Крім того, чоловіки перебувають під ризиком арешту чи мобілізації на блокпостах.

В той же час, СММ спостерігала подальші обмеження свободи пересування після ухвалення з міркувань безпеки розпорядження «Про заборону перетину лінії розмежування» губернатором Луганської області в травні 2015 року.²⁶ У підконтрольному уряду смт Станиці Луганській СММ бачила натовпи людей (до 300 чоловік), в основному жінок середнього та похилого віку, яким військовослужбовці ЗСУ на цьому блокпосту відмовили в перетині лінії зіткнення в обох напрямках.

2.3.6. Сексуальне насильство та насильство за гендерною ознакою

За інформацією, наданою СММ громадськими організаціями, в родинах звільнених працівників правоохоронних органів спеціального призначення та демобілізованих військовослужбовців спостерігаються випадки насильства за гендерною ознакою та насильства над дітьми; крім того, повідомляється також і зв'язок насильства із загостренням соціально-економічної ситуації та збільшенням випадків зловживання алкоголем. Члени громадянського суспільства та психологи, з якими спілкувалась СММ, стверджують, що в окремих випадках сексуальне насильство дійсно пов'язане з конфліктом в Україні, проте СММ не змогла знайти факти на підтвердження такої думки. За словами співрозмовників СММ, безпосередні жертви рідко повідомляють про вчинення над ними насильства через страх відторгнення або помсти.

2.3.7. Торгівля людьми

Для окремих населених пунктів моніторингові команди СММ склали карти осіб, що здійснюють пошук і надають допомогу (у тому числі медичну) жертвам торгівлі людьми.²⁷ Вони повідомляють про низькій рівень захищеності ВПО, для яких ризик стати жертвами торгівлі людьми є вищим з огляду на скрутне економічне становище, в якому вони перебувають, і відсутність зв'язків з місцевою громадою у населених пунктах, до яких вони переїхали. Для сільського населення ризик є навіть вищим через меншу кількість робочих місць і низьку обізнаність населення щодо проблеми торгівлі людьми. Так, наприклад, моніторингова команда, що працює у Львівській області, вивчила інформацію зі ЗМІ щодо арешту підозрюваного у січні 2015 року. Підозрюваний, громадянин Ізраїлю, був заарештований у міжнародному аеропорту

²⁵ Див. Тематичний звіт ОБСЄ [«Захист мирного населення та свобода пересування в Донецькій і Луганській областях»](#) від 6 травня 2015 року.

²⁶ Геннадій Москаль, керівник Луганської обласної військово-цивільної адміністрації, видав розпорядження «Про вжиття додаткових заходів щодо обмеження руху транспортних засобів через лінію розмежування сторін», ухвалене 12 травня 2015 року. Розпорядження доступне за посиланням: <http://www.unian.ua/war/1077007-moskal-zakriv-ruh-transportu-v-okupovanirayoni-luganskoji-oblasti-dokument.html>

²⁷ Такі карти було складено, зокрема, для Львівської та Чернівецької області.

«Львів» за підозрою у найманні чотирьох жінок, ВПО зі Східної України, для роботи в нічному клубі в Ізраїлі з метою сексуальної експлуатації. Жінки повинні були поїхати до Ізраїлю пізніше, тому на момент арешту вони вільно перебували у Львові.

Не так давно на підконтрольній уряду території Донецької області представники СММ мали зустріч із начальником відділу боротьби з торгівлею людьми управління боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, прокуратури Донецької області. За словами начальника відділу, з початку АТО кількість зареєстрованих випадків торгівлі людьми в Донецькій області зменшилась, частково – через те, що окремі території області контролюють представники так званої «ДНР», що унеможлиблює проведення розслідувань та розгляд справ правоохоронними органами та прокуратурою Донецької області. Така ситуація підкреслює технічні проблеми, що виникли після припинення діяльності державних установ і передачі їхніх повноважень органам, розташованим на підконтрольних уряду територіях: матеріали справ, які зберігались у приміщеннях прокуратури, залишились на території, яка зараз не контролюється урядом. Крім того, як наслідок, спостерігається нестача кваліфікованих спеціалістів, необхідних для здійснення розслідувань та розгляду справ, пов'язаних із торгівлею людьми. Це негативно вплинуло на Національний механізм перенаправлення, частково – через те, що регіональні органи влади розкидані по всій області, а велика кількість документів і фахівців залишилась на підконтрольній «ДНР» території Донецької області, в тому числі в Донецьку, після того, як представникам української влади довелось залишити цю територію.

У той же час, у травні 2015 року відділи правоохоронних органів Дніпропетровської та Харківської областей з питань боротьби з торгівлею людьми повідомили СММ про збільшення з початку 2015 року²⁸ кількості випадків торгівлею жінками (зокрема, в одному випадку жертвою стала неповнолітня дівчина) та ВПО з метою сексуальної експлуатації. Отже, порівняно з попередніми роками, коли більшість випадків торгівлі людьми було пов'язано з торгівлею чоловіками з метою експлуатації їхньої праці, зараз спостерігається зворотна тенденція.

2.3.8. Жінки в загонах самооборони та добровольчих батальйонах

Загони самооборони з'явилися в Україні восени 2013 року-взимку 2014 року та стали однією з головних особливостей «Майдану». Завданням цих неофіційних формувань, до яких здебільшого входили чоловіки, було забезпечення безпеки протестувальників у Києві, на Майдані Незалежності, а також в інших містах, в основному на Західній Україні, де також відбувались місцеві «Майдани».²⁹ У Києві група з більш ніж 100

²⁸ Цю інформацію СММ отримала в ході зустрічей, організованих СММ і Координатором проєктів ОБСЄ в Україні під час візиту Спеціального представника ОБСЄ та Координатора з питань боротьби з торгівлею людьми 19-21 травня 2015 року.

²⁹ Коли режим Януковича було повалено, після повернення додому багато учасників київських загонів самооборони створили або посилили місцеву самооборону в своїх рідних областях. В окремих населених пунктах, де люди втратили довіру до правоохоронних органів, деякі загони самооборони здобули авторитет правоохоронців, повністю або частково взявши на себе функції відповідних

жінок, незадоволених тим, що чоловіки відвели їм у протестах лише допоміжну роль,³⁰ створила «Жіночу сотню»,³¹ тим самим взявши на себе керівні функції, в тому числі на заняттях з самооборони та з питань розширення прав і можливостей жінок.

Навесні 2014 року, в умовах погіршення ситуації на Донбасі та труднощів, з якими стикнулися Збройні сили України та правоохоронні органи під час вирішення кризи, уряд став заохочувати створення добровольчих батальйонів. Їхньою метою була допомога правоохоронним органам у забезпеченні дотримання правопорядку на всій території країни, а також допомога в проведенні АТО. До цих батальйонів долучилось багато членів загонів самооборони.³²

У травні та червні 2014 року СММ проводила зустрічі з багатьма представниками загонів самооборони. Хоча встановити точні цифри було нелегко, оскільки більшість загонів самооборони функціонували неофіційно, у деяких загонах участь жінок сягала 20-25%. За спостереженнями СММ, участь жінок зводилась до допоміжної, без безпосередньої участі в бойових зіткненнях. Винятком став Штаб національної оборони, неурядова організація, створена в Дніпропетровській області, яка виконувала функцію ресурсного центру для багатьох загонів самооборони та добровольчих батальйонів. У своєму складі цей штаб мав так звану «Сестринську сотню», що переважно або навіть виключно складалась з жінок; основним завданням 150 членів цієї сотні була підтримка ВПО. Ще одним підрозділом Штабу національної оборони, який складався виключно з жінок, була «Медична сотня», 30 членів якої надавали медичну допомогу загонам самооборони.

У зоні АТО добровольчі батальйони в першу чергу виконували завдання з охорони правопорядку на підконтрольних Збройним силам України територіях. Відносно небагато батальйонів брали участь у військових операціях, надаючи безпосередню підтримку ЗСУ. За наявною інформацією, кількість жінок у добровольчих батальйонах була відносно низькою.

З осені 2014 року діяльність загонів самооборони на території України стала значно менш активною та помітною. Велика кількість осіб долучилась до добровольчих батальйонів або мобілізувалась до регулярних військ. Зараз групи небайдужих осіб, у тому числі велика кількість жінок, відіграють ключову роль у зборі фінансових і матеріальних засобів, а також в управлінні системною організацією поставок до зони АТО з регіонів, де здійснюється збір допомоги.

державних органів. Пізніше правоохоронні органи повернули собі колишні позиції, проте самооборона продовжує відігравати певну роль у громадському житті.

³⁰ Див. Міжнародна жіноча ліга за мир і свободу, «Голоси з України: громадянське суспільство як рушій миру», вересень 2014 року, <http://www.wilpfinternational.org/wp-content/uploads/2014/09/Report.pdf>

³¹ На Майдані Незалежності в Києві жінки також створили дві жіночі сотні меншої чисельності.

³² Зараз існує 72 таких батальйонів або полк: 34 батальйони спеціального призначення, які номінально підпорядковуються підрозділам Міністерства внутрішніх справ; 35 батальйонів територіальної оборони, що входять до підрозділів Міністерства оборони; та три полки, що підпорядковуються Національній гвардії України, яка, в свою чергу, підпорядковується Міністерству внутрішніх справ.

2.3.9. Мобілізація

У березні та квітні 2015 року моніторингові команди СММ досліджували проблеми, з якими стикаються як чоловіки, так і жінки в контексті проведення заходів з мобілізації та демобілізації на території України.³³ В рамках цього дослідження СММ провела анкетування членів громадянського суспільства, представників органів державної влади та органів місцевого самоврядування, Збройних сил України та інших суб'єктів.

Хоча дані, отримані СММ, не є вичерпними, вони демонструють, що згідно з чинним законодавством примусова мобілізація жінок до Збройних сил України не проводиться.³⁴ Особи, з якими спілкувалась СММ, зазначили, що на підконтрольній уряду території мобілізація дітей також не проводиться; СММ не мала можливості здійснити незалежну перевірку такої інформації.

У той час як примусова мобілізація жінок не дозволяється, СММ з'ясувала, що жінки мають право у добровільному порядку проходити військову службу в Збройних силах України (хоча кількість таких жінок є невисокою³⁵). Багато тих, з ким спілкувалась СММ, зазначали, що жінкам не дозволяється проходити службу в формуваннях, що беруть активну участь у бойових діях; у більшості випадків жінкам відводяться допоміжні ролі медичного персоналу або спеціалістів зв'язку.³⁶ Така ситуація контрастує з початковою стадією конфлікту, коли повідомлялося про вищий процент жінок, залучених до активних бойових дій у складі добровольчих/воєнізованих батальйонів. Щодо жінок, які проходять військову службу як активні учасники бойових дій, залучені до виконання таких обов'язків, під час виконання яких шанс потрапити в полон є невисоким (наприклад, у якості снайперів), СММ отримала обмежену інформацію. Крім того, СММ з'ясувала, що зазвичай у військових структурах жінки не обіймають високі посади.

³³ 20 січня 2015 року набрав чинності Закон «Про затвердження Указу Президента «Про часткову мобілізацію» (надалі – «Закон про часткову мобілізацію»). 30 січня 2015 року також набрав чинності Указ Президента України №40/2015 «Про додаткові заходи щодо забезпечення проведення часткової мобілізації у 2015 році». Згідно із Законом про часткову мобілізацію у 2015 році передбачено провести мобілізацію у три черги загальною тривалістю 210 днів на всій території України (в тому числі в місті Києві), за винятком Автономної Республіки Крим (та міста Севастополя). За процес демобілізації відповідає низка державних служб. Звільнення в запас усіх військовослужбовців повинне бути здійснене не пізніше ніж через 10 днів після закінчення однорічного строку їх перебування на військовій службі.

³⁴ Оскільки в Україні не було введено військовий стан, щодо мобілізації жінок і дітей застосовуються положення відповідного чинного законодавства, дійсні для мирного часу, а саме Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу», введений в дію 25 березня 1992 року. Згідно з пунктом 12 статті 1 закону «У мирний час жінки можуть бути прийняті на військову службу та службу у військовому резерві тільки в добровільному порядку (за контрактом)». Згідно зі статтею 15 закону на військову службу призиваються тільки особи, яким виповнилося 18 років.

³⁵ Особи, з якими спілкувалась СММ, навели приблизну інформацію щодо кількості жінок-добровольців, яка складає близько 5% від загальної кількості військовослужбовців, яких зараховують на військову службу. Така цифра є тільки приблизною оцінкою осіб, з якими спілкувалась СММ, і не може бути підтверджена офіційною статистикою.

³⁶ СММ підкреслює, що це лише особиста думка тих осіб, з якими спілкувались спостерігачі. СММ не мала можливості перевірити масштаби обмежень, що накладаються на військовослужбовців-жінок у Збройних силах України (або відсутність таких обмежень).

Коли йдеться про демобілізацію, співрозмовники СММ зазначають, що в окремих випадках звільнені в запас військовослужбовці страждають від неналежної психологічної підтримки або її повної відсутності. Як повідомляється, військовослужбовці стикаються з низкою проблем, зокрема посттравматичним стресовим розладом, депресією, тривожним розладом, проблемами, пов'язаними з втратою службового становища, самоідентифікації та підвищеним рівнем агресії; ще однією проблемою можуть бути різноманітні порушення сну. Як з'ясувала СММ, за сприяння уряду та Збройних сил України здійснюється підготовка волонтерів і збільшення кількості фахівців, які надають відповідні послуги, спрямовані на вирішення зазначених проблем.³⁷ Наприклад, 18 березня 2015 року Президент України підписав указ, згідно з яким Кабінету Міністрів України доручається розглянути питання щодо збільшення штатних нормативів психологів відділень закладів охорони здоров'я, в яких здійснюється реабілітація; забезпечити у разі потреби в установленому порядку збільшення відповідного фінансування і затвердити відповідні бюджети таких закладів; розглянути можливість створення нових закладів охорони здоров'я; та залучити до роботи кваліфікованих фахівців у цій сфері.³⁸ СММ пересвідчилася, що на території України надають послуги психологи у пунктах мобілізації та військових госпіталях; давно існуючі психіатричні клініки та інститути психіатрії; місцеві консультаційні центри; психологи і психіатри, які працюють на добровольчих засадах.³⁹

Незважаючи на зазначене, СММ з'ясувала, що такі послуги надаються у значно обмежених обсягах, а звільнені в запас чоловіки та жінки часто не мають змоги скористатись відповідними послугами. У більшості випадків особи, з якими спілкувалася СММ, зазначали, що для задоволення потреб усіх демобілізованих військовослужбовців відсутні достатні ресурси і, незважаючи на всі ініціативи влади, часто вона реагує на ситуацію недостатньо оперативно.⁴⁰ Деякі співрозмовники СММ висловлювали занепокоєність у зв'язку з тим, що допомога, яка надається, переважно спрямована на психіатричне лікування, а не надання психологічної підтримки; на їхню думку, така підтримка могла би краще задовольнити потреби різних зацікавлених сторін. Вони також зазначали, що демобілізовані військовослужбовці-жінки більш схильні звертатись по психологічну допомогу, ніж чоловіки.

³⁷ Наприклад, особи, з якими спостерігачі спілкувались у Харкові, звернули увагу на таке позитивне нововведення, як «спеціальні паспорти», що видаються демобілізованим військовослужбовцям та містять інформацію щодо умов проживання родини, потреби у фінансовій або іншій підтримці, а також здоров'я та психологічного стану власника такого паспорта. Такі документи призначені не для посвідчення особи, а для зберігання даних.

³⁸ Указ Президента України №150/2015 «Про додаткові заходи щодо соціального захисту учасників антитерористичної операції» (див. <http://www.president.gov.ua/documents/19084.html>).

³⁹ Наприклад, повідомляється про створення волонтерських об'єднань психіатрів, які надають допомогу військовослужбовцям після повернення додому, що фінансуються за рахунок неурядових організацій; у деяких випадках психіатри погоджуються надавати допомогу безкоштовно.

⁴⁰ Наприклад, головний лікар Чернівецької обласної психіатричної лікарні зазначив, що спостерігається збільшення кількості пацієнтів із симптомами посттравматичного стресового розладу, а тому існує потреба залучення більшої кількості фахівців для надання відповідної допомоги. Багато осіб у різних населених пунктах України повідомили про аналогічно обмежений обсяг відповідних послуг.

За наявною інформацією, така ситуація значно ускладнюється через укорінені в Україні культурні норми; як результат, особам, що потребують допомоги, нелегко звернутись по неї або погодитись безпосередньо вирішувати існуючу проблему.⁴¹ Ситуація з нестачею фахівців, які надають психологічну підтримку, ще більше ускладнюється через небажання демобілізованих осіб звертатись по допомогу: для надання підтримки тим, хто сумнівається в її необхідності, може бути необхідно залучити додаткові ресурси. За таких обставин звільнені в запас військовослужбовці звертаються до інших механізмів психологічної адаптації, зокрема алкоголю, що часто тільки погіршує їхні страждання. Обмежений обсяг наявних послуг та недостатні можливості для того, щоб простягнути руку допомоги демобілізованим військовослужбовцям-чоловікам і жінкам, які повертаються додому, мають безпосередній та непропорційний вплив на чоловіків. Як зазначив у розмові з СММ представник однієї громадської організації, «солдати, травмовані фізично, отримують лікування та вважаються героями, [в той час як] про тих, хто потребує психологічної підтримки, забувають; така ситуація позначиться на наступному поколінні».

Відсутність цих послуг також має як безпосередній, так і опосередкований вплив на жінок і дітей, що можуть відчувати на собі наслідки посттравматичного стресового розладу, збільшення вживання алкоголю та насильства у родині. СММ поки що не має беззаперечних доказів збільшення випадків домашнього насильства та іншої антисоціальної поведінки. Проте багато осіб, з якими спілкувалася СММ, попереджають про особливу вразливість тих, хто живе поруч із солдатами, які не отримують належного лікування, у тому числі про підвищений ризик фізичного насильства над жінками та дітьми, втрату працездатності звільнених у запас військовослужбовців та інші пов'язані негативні наслідки. Крім того, жінкам і дітям, що є членами родин мобілізованих і демобілізованих військовослужбовців, також необхідна безпосередня психологічна підтримка для вирішення проблем, пов'язаних з посттравматичним стресовим розладом військовослужбовців-чоловіків і жінок, які повернулись із зони бойових дій, а також проблем, пов'язаних із загибеллю мобілізованих чоловіків і жінок.

СММ продовжуватиме здійснювати моніторинг будь-яких підтверджень домашнього насильства, сексуального насильства та насильства за гендерною ознакою в сім'ях та спільнотах, де є мобілізовані та демобілізовані чоловіки та жінки, а також можливості збільшення випадків торгівлі людьми та проституції на територіях, де перебувають чоловіки та жінки, що проходять військову службу. Хоча результати моніторингу СММ все ще є неостаточними з огляду на складний та делікатний характер проблеми, беручи до уваги їхню важливість, СММ має намір продовжувати здійснювати моніторинг і звітувати із зазначених питань.

⁴¹ Згідно з отриманою СММ інформацією у випадках, коли особа вирішує звернутись по психологічну допомогу, це дуже часто дає позитивний результат; але навіть у разі звернення по допомогу проходить досить довгий час, перш ніж вдається створити таку атмосферу, в якій демобілізовані військовослужбовці можуть обговорювати потенційні проблеми, з якими вони стикаються після повернення із зони бойових дій.

3. Участь жінок у налагодженні діалогу та заходах з медіації

СММ брала участь у налагодженні діалогу на найнижчому рівні. У цій сфері жінки відіграють активну роль посередників і організаторів діалогу як у громадських організаціях, так і в органах місцевого самоврядування. Зокрема, після подій в Одесі 2 травня 2014 року, в результаті яких загинуло 48 учасників акції протесту, процес медіації було розпочато заступником губернатора Одеської області та головою Одеської обласної групи медіації. Голова СММ особисто зустрічався з ними декілька разів і пропонував підтримку місії з метою зміцнення одеського процесу медіації та застосування цієї корисної практики в інших регіонах України. 24 квітня 2015 року СММ сприяла проведенню в Одесі круглого столу активістів, метою якого було зниження ризику насильства в річницю трагічних подій 2 травня 2014 року. Жінки також відіграють активні ролі на керівних позиціях у громадських організаціях, зокрема тих, що займаються питаннями примирення та медіації між колишніми співробітниками підрозділу міліції особливого призначення «Беркут» і постраждалими учасниками демонстрацій на Майдані, а також іншими ініціативами знизу, що спрямовані на вирішення проблем розколотих спільнот.⁴²

У інших регіонах країни жінки також беруть активну участь у заходах з медіації та примирення. Під час візиту старшого радника ОБСЄ з гендерних питань у березні 2015 року група жінок-народних депутатів висловила свою зацікавленість в ініціюванні діалогу з жінками з територій, які тимчасово не контролюються урядом України; вони звернулися до ОБСЄ з проханням сприяти налагодженню такого діалогу. У той же час, зусилля осіб, що приймають політичні рішення на національному рівні, із залучення жінок до заходів з налагодження діалогу в 2014 році, тобто на найбільш ранньому етапі, не є пропорційними рівню включення жінок до процесів примирення на регіональному рівні.

4. Рекомендації

Як пересвідчилась СММ, ініціативний та зацікавлений підхід до стратегії досягнення гендерної рівності, на чолі якого виступає відділ СММ з питань людського виміру, позитивно відобразився на підготовці щоденних і щотижневих звітів і забезпечив висвітлення гендерних питань у тематичних звітах СММ. Місія планує продовжувати брати такі ініціативи за основу своєї діяльності та підсилювати заходи, пов'язані з досягненням гендерної рівності, шляхом організації внутрішніх тренінгів та підготовки методичних рекомендацій у майбутньому.

⁴² Наприклад, за спостереженнями СММ, жінки активно представлені в Національній асоціації медіаторів України, Українському центрі медіації, започаткованому при Києво-Могилянській Академії в місті Києві, та громадських організаціях Простору гідності.

Зважаючи на це, СММ підготувала перелік рекомендацій та пріоритетних сфер діяльності, які включають:

- Звернення уваги української влади на проблему для покращення поточних показників, диференційованих за статтю;
- Роботу з міжнародними організаціями, напр., з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців, для отримання загальної інформації щодо масштабів сексуального насильства в контексті поточного конфлікту;
- Фіксування впливу цього тематичного звіту на громадянське суспільство; підтримку залучення жінок, обіймання ними керівних посад і включення питань, що їх турбують, до майбутніх заходів з налагодження діалогу на місцевому рівні з метою сприяння примиренню на території України;
- Продовження звернення уваги держав-учасниць ОБСЄ на проблему з метою призначення більшої кількості жінок як з військовим, так і з цивільним досвідом, а також експертів (як чоловіків, так і жінок) з гендерних питань на посади в СММ.